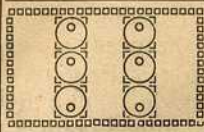
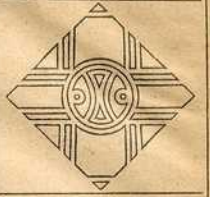

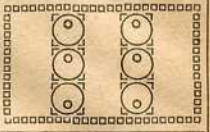

Илустрована Ратна Кроника

1389.

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2.— ПОЈЕДИНЕ СВЕСКЕ СТАЈУ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА — — — СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. — — —

1912.

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА.

Петар Перуновић, народни гуслар

Поздрав Српским Краљевима

Краљу Петре и Краљу Никола,
Осветници Цара и Косова!
Погледајте Србе Соколове,
На све стране Српства пространог
Како на вас жељно очекују,
Када ћете брашки устанути,
Развиш свети барјак Јутовића,
А повадиш' сабљу Обилића,

Па кликнути на Србе јунаке:
„Срби, браћо, лафи изабрани!
„Већ су дошли они жељни дани:
„Да тражимо што је српско било
„Да свешимо Цара и Косово!
„Србина је свакој жеља ово,
„Да се узме царство Душаново!
„Амин, Боже, брзо ако Бој да!“

Више се није сносити могло. Последњи је час куцнуо за заметање кавге, за борбу за другу судију у Турској, за живот нов

Борба је почела. Крвава, смртна. За живот се жртвују животи. Смрт постаје извор живота. Смрт страшна, немилостива, велика.

Тако је морало бити . . .

*

Јунаци лако умиру за слободу и за живот нов.

Сви умрети не могу. Народ цео изумрети не сме. Живити се мора. Једни умиру, други живе.

Они, који не умиру, гледају, са стране, далеко, далеко од убојнога ланца, како се умире.

Живи гледају смрт.

Да ли им је лако?

Није им лако. Терет је велики гледати, како се умире. То је трпљење велико, тешко, претешко.

Но трпити се мора, јер су настали дани трпљења. Једни умиру, други трпе.

Трпило се стотинама година, трпити се мора и данас, кад се вековном трпљењу крвљу и смрћу мора да учини крај.

Рат за слободу и цивилизацију

Пишемо кронику рата за слободу и цивилизацију у европској Турској.

Пишемо кронику великих догађаја на Балкану.

Пишемо кронику велике трагедије, крви и смрти.

Пишемо кронику великога трпљења оних, који умиру, и оних, који живе.

Пишемо кронику великих нада оних, који за наде живот полажу.

Пишемо кронику великих нада оних, који не умиру, него подносе трпљење велико.

— Ово је кроника борбе за слободу и за цивилизацију, кроника великих догађаја, крви, смрти, великога трпљења оних који умиру и оних, који живе, кроника нада оних, које смрт грли, и оних, који живе у великоме трпљењу.

*

Дани су настали крвави. Биће још крвавији. Крв се лије по тоцима. Лиће се рекама.

Велика је трагедија почела. Крв бујна, млада, свежа, сасвим црвена знамење је велике трагедије.

Смрт, страшна смрт, још је грозније знамење велике трагедије.

Јунаци трагедије кличу:

»Нека мре, ко хоће да живи!
Нек живи, ко хоће да мре!»

Зашто? зашто?

Народи у Турској, Срби у Турској живота немају.

Живота требају. За животом чежну. За животом пуним, истинским, слободним, културним, цивилизованим.

Тога живота у Турској нема.

Турска притискује велики део европског земљишта, велики број европских народа, много Србаља, младих и жељних живота, слободе, рада. Нову, оригиналну, младу, живота пуну расу притискује, гуши, уназађује, унакажава.

А. Боцарић: Дух се косовски јагља Србима на Косову

Краљ Петар I.

Мрети се мора, трпети се мора
због великих нада, због новог жи-
вота.

*

Да ли ће се велике наде у дело
привести?

Да ли ће се нов живот јавити?
Ми верујемо у остварење нових
нада, у суце живота новог.

Верујемо у борбу хришћанских
народа на Балкану, у борбу Србаља.

Борба наилази на бране и пре-
поне огромне, али је воља силна и
огромна, и ако не буде довољан први
велики удар, снага ће се прикупити
за други још већи и још жешћи.

Енергија и воља нове расе побе-
диће било данас, било сутра.

*

Први запис ове хронике нек буде:
Српска војска данас већ је у
Скопљу...

УВОД У РАТ

Зашто: рат Турцима!?

Зато:

Турска је у Европи држава анар-
хије, држава средњевековна, азијска. У
њој је потпуно безвлађе. Слобода
лична и имовна није заштићена.
Нема права ни закона. Ознаке су те
државе: пљачке, отимачине убиства.

Срамота је за двадесети век, да
така држава постоји у Европи.

Турска притискује велико земљи-
ште, и у њој има много народа. Има
само до милијон Србаља.

Ти народи, ти Срби живили су у
ропству.

И земља је у Турској живила у
ропству. Земља је била мртав капи-
тал. Турска је била непродуктивна.

Дошло је већ крајње време, да се
од ње начини европска држава.

Она то сама није могла учинити.
Дала је сјајно покољење. То су били
Младотурци. Они су хтели од Тур-
ске, да начине европску државу;
хтели су, али нису могли. Били су
енергични, били су родољуби, али се
од Турске није могло учинити ништа.

Морали су други доћи, да Турску
униште, и да од ње начине савреме-
ну земљу, земљу од слободе и од
закона.

О томе, како је дошло до рата,
увод у рат, пише Иностранци (а то је
бивши српски министар иностраних
дела Јован Јовановић) у »Српском
Књижевном Гласнику« овако:

У тренутку, када су ствари у
Турској ишле рђаво, то је у поло-
вини септембра, њена влада обја-
вила, да ће се око Једрена извршити
војнички маневри. Више од 50.000
људи позвано је на те маневре, који
су у ствари маскирали мобилизацију
турске војске. Доцнија одбрана њи-
хова министра спољних послова, да
Турска није мобилисала, није искрена.
Габријел Норадунгијан је дао званич-
ну изјаву само на неколико дана
пре те одбране да Турска мобилише
своју војску. Такве појаве нису нео-
бичне у Цариграду.

На ту оштру, а дотле још нео-
правдану меру, Бугарска, Грчка, Ср-
бија и Црна Гора, одговориле су све
мобилишући одмах своје војске. Јед-
нога истога дана изашли су кра-
љевски укази о томе у четири бал-
канске престонице.

Бугарска је објаснила своју моби-
лизацију зато, што су Турци почели
општу мобилизацију у европској
Турској, у тренутку кад је Бугарска
распуштала своје резерviste кућама.
А, поред тога, и зато што су сти-
зале вести, да се у Турској припре-
ма свети рат против Бугара, којима
одавно Турци прете. Број војника,
које позива Бугарска, биће 375.000
људи и до сада се одазвали сви.

Грчка је дала ово објашњење.

Краљ Никола I.

Турска је прва почела мобилизовати у Епиру и једренском вилајету у Маџедонији. Она је, уз то, стално одбијала да задовољи наше саплеменике у Маџедонији, на Криту, на Самосу и другде; то је довело до очајања народ у Грчкој. Краљевина је из обазривости морала да позове својих 130.000 војника под заставу и сву своју флоту. Грчка флота је добра, боља од турске; она има нове модерне бродове ратне, добре морнаре и добре маринске офицере.

Црна Гора је одавно већ у несношљивим односима с Турском. Догађаји на граници и питање о регулацији црногорско-турске границе били су довели до очајања и најстрпљивије Црногорце. Два месеца се повлаче та питања без изгледа на успех. Беранска афера је погоршала ствари. Мобилизација Турске била је знак, да се мирним путем не може ништа свршити. Црногорци су војници од 17 до 50 година, и одазваће се листом сви. Они рачунају на Малисоре, који су налазили толико пута уточишта у Црној Гори од турских гоњења.

Србија је у мобилисању турских трупа видела и промену пријатељ-

ског држања Турске према њој и једну опасност за своју безбедност и за своје тамошње сународнике. Србија је одавно и постојано, пуних двадесет година, чинила Турској представке за побољшање рђавога стања Срба у Старој Србији. Сви кораци су остали без икаквога успеха. Она је морала метнути сву своју војску у морално стање.

На све ове мере Турска је устала јавно да објави општу мобилизацију, да пошаље више офицере на границу, да узапти све грчке пароброде, који су се затекли у турским водама, да упуту Силама једну ноту, изјављујући своја мирољубива осећања и да Србији коначно забрани провоз њеног ратног материјала, који је у осталом и пре тога узапћивала.

Канцеларије европске одмах после 17. септембра, дана кад су објављени укази о мобилисању војске грчке, бугарске, црногорске и српске, — почеле су се разговарати о томе шта ваља радити да се спречи оружани сукоб. Јер, сазване скупштине, српска и бугарска, у ванредне сазиве, нису остављале, својом једнодушномшћу у одобравању предузетих мера према Турској, никакве сумње да може доћи

до сукоба. Рад европске дипломатије кретао се у два правца. С једне стране сондирања у Софији, Атини, Београду и на Цетињу шта се тражи од Турске, и сондирање у Цариграду шта би Турска дала, да се отклони могући рат.

Докле су Силе разговарале, Порта је из своје властите побуде повукла из своје архиве један закон и почела његов текст објављивати, изјављујући народима да искрено и озбиљно жели да га примени. Тај закон је закон о вилајетима, који је израдила европска комисија 1880. године, она иста, која је радила и органски статут за Источну Румелију. Закон је у истини добар, али његова ранија судба, — тридесет и две године је лежао у архиви министарства спољних послова! — казује шта би било и сада са њим. Та комедија се понавља непрестано са реформама. Кад дође до потребе, Турска их објави с најсвечанијим обећањима, али никад их не испуни. У историји модерне Турске само је једна реформа успела: Управа Државних Дугова, па и она се не тиче хришћанских народа у Турској, него њених силних поверилаца из Европе. Објава овога прашљивога закона изазвала је смех чак и код немачких трговаца и индустријалаца, којима је Турска тако драга. Његово објављивање је један стари трик, а нова срамота за нову Турску.

Европске силе после једног напора од десетину дана виделе су да нису сложне у многоме чему што се тиче турскога питања. Енглеска и Немачка покушале су своје супарништво и овде. Једна не хтевши да улази никакво у ово питање, а друга, Гледстонова Енглеска, уносећи очигледно најживље интересовање. На снажно наваљивање францускога министра председника Поенкареа, сагласиле су се све силе у томе, да у име њихово Аустро-Угарска и Русија учине корак у Београду, Атини, Софији и на Цетињу. Оне су то учиниле, предавши оваку забелешку владама четири балканске хришћанске земље: 1. Силе енергично осуђују сваку меру која иде за тим, да поремети мир; 2. Ослањајући се на члан. 23. Берлинског Уговора, Силе ће узети у руке, а у интересу популација, извођење реформа у администрацији у европској Турској; само те реформе не могу врећати султанов суверенитет и целокупност турске територије. Силе задржавају право да доцније заједнички проуче реформе; 3. Ако би рат ипак почео између балканских држава и Турске, Силе неће по свршетку сукоба допустити икакву промену у територијалном статусу quo турске територије; 4. Силе ће учинити колективно на Порти кораке, који проистичу из предње изјаве.

Ирна Гора није сачекала ову пред-
ставку, него је 26. септембра ове го-
дине огласила рат Турској започев-
ши одмах сутрадан непријатељства.

Силама је одговорила: два месеца че-
кала је на задовољење својих захтева
које је више пута износила, сад хоће
да тражи сама задовољење.

Збогом, ружо, скоро узабрана,
Збогом, љубо, сунце мојих дана,
Остај здраво! Штитио те Бог!
Па паднем ли у љутоме боју,
Чувај љубо, успомену моју,
И мој образ и синчића мог!
Ура, другови! У бојни ред!
У дим и огањ! Напред! Напред!

Збогом, надо, мој мирисни цвete,
Збогом, сине, збогом моје дете,
Ах, ти не знаш, ништа не знаш сад!
Ах, кад буде, па кад време мине,
Кад порастеш, и кад чујеш, сине,
Разумећеш; — а плакаћеш сад.
Ура другови! У бојни ред!
У смрт, у славу! Напред! Напред!

Збогом, брда, и долине травне,
Збогом, горе, српске горе славне,
Где сам чисти удисао зрак!
Српско сунце нек вам вечно сија!
Ако паднем „Живела Србија!“
Ако дођем — доћ' ћу, ко јунак!
Ура другови! У бојни ред!
У крв, и славу! Напред! Напред!

Чуј: већ труби! На ноге устајте
Још једанпут браћо прегледајте
Танад, бомбе, и сабаља рез,
Па, светимо тешке ране братске,
Поцепајмо ноте дипломатске,
Нек говоре: топ и митраљез!
Ура, другови! У бојни ред!
Ура!... Ура!... Напред! Напред!

Петефи

МОРЕ ПОТЛАЧЕНИХ НАРОДА

Заљувало се море, немирно море потла-
чених народа; силни његови таласи пркос-
ним претњама плаше небо и земљу.

Зар не чујете ону дивљу буку, таласања
на све стране? Нека њихова сила сада
објави онима, што још сумњају, да се један
народ ослобађа.

Море бучи и урла, брод се разбија; све,
што је у њему, тоне у дубоко море; крма
и једрила, палуба и кљун, све то сада
плива по широкој пучини.

О, бесни, грешно море, само бесни; дај
своме бесу даха! Покажи своју дубину и
удри пеном свога гњева по небеском своду!

А том пеном гњева свога пиши по небу
слова, што ће послужити као вечна поука:
брод је хтео да плива по површини али
се под њим море изви — и учини оно што
је хтело!

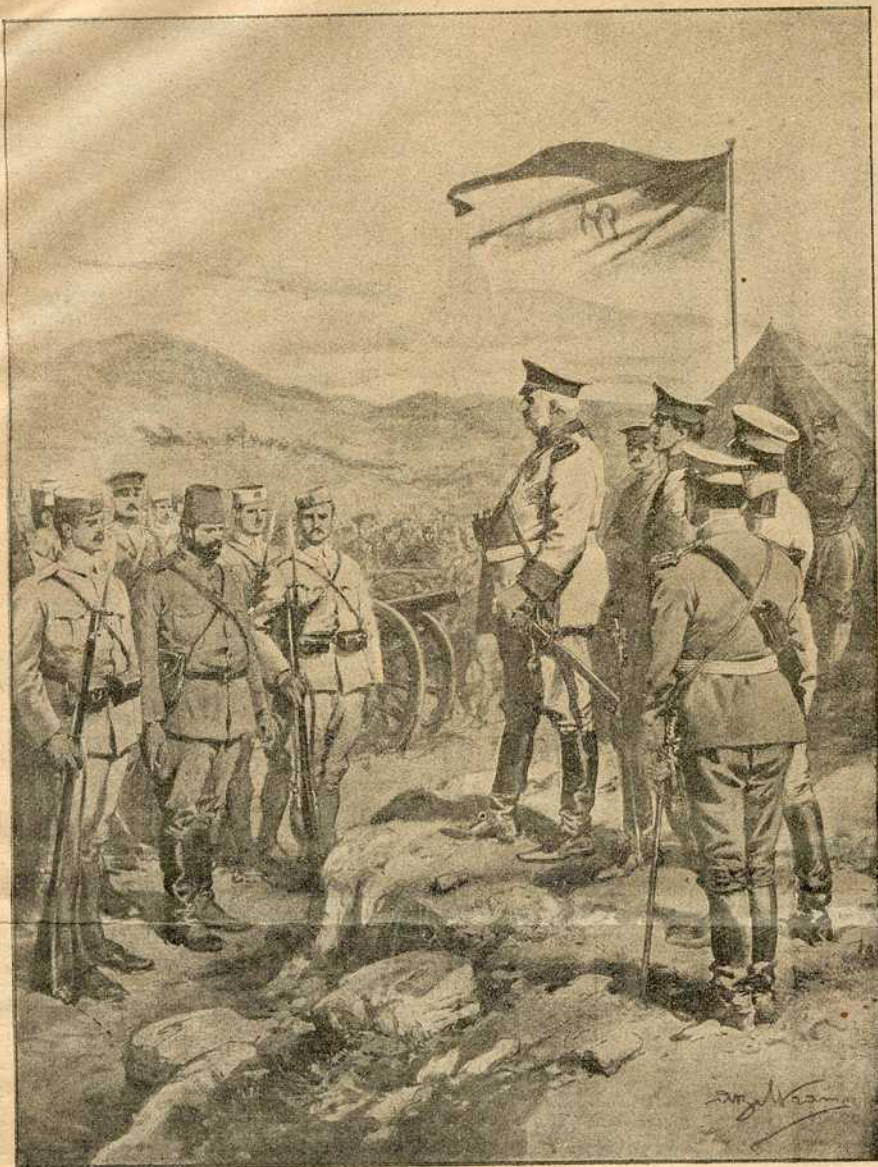
Први српски топ

Први српски топ у овоме је рату исна-
љен 6. (19.) октобра 1912. О томе је, сутра
дан, новинар-ратник написао београдској
„Политици“ ове редове:

Пишем Вам са границе на харџији, коју
су наши војници овога тренутка довели са
освојене турске царинарнице. Хитам да вам
јавим, да су јуче пред подне наши топови
са Превољца огласили слободу вековном
робљу. Јуче тачно у 1/4 до 10 часова пре
подне загремо је први српски топ са шатуна
на Превољцу и одјекујући преко Малог Ко-
сова огласио велико дело, на које су пошле
наше трупе.

Дивљачки Арнаути, који су се били
окупили по свима турским караулама дуж
границе, побеснели су још од прекисноћ, чим
је почела одјекивати пуцњава од Мрџара,
где се био крвав бој против уидача на нашу
територију. А јуче, чим је свануло, они су
осули пуцњавима на наше топовице, који су
поред саме границе носили сено за коње.

Мајор Тихомир Стојановић долетео је
на коњу до топа и овалио први мешак —
први мешак и први срџан погодак. Топ је

Командант Тузи предаје се краљу Николи

Из ратне књижевности

Ђура Јакшић

ОТАЏБИНА

И овај камен земље Србије,
Што претећ сунцу, дера кроз облак,
Суморног чела, мрачним борама
О вековности прича далекој,
Показујући немом мимиком
Образа свога бразде дубоке.

Векова тамних то су трагови,
Те црне боре, мрачне пећине;
А камен овај ко пирамида
Што се из праха диже у небо,
Костију кршних то је гомила,
Што су у борби против душмана
Дедови твоји вољно слагали,
Лећећи крвљу срца рођеног
Мишица својих кости сломљене,
Оклен ће некад смело, презирућ',
Душмана чекаћ' чете грабљиве.

И само дотле, до тог камена,
До тог бедема,
Ногом ћеш ступит', можда, поганом.
Дрзнеш ли даље? Чућеш громове,
Како тишину земље слободне
Са грмљавином страшног кидају;
Разумећеш их срцем страшљивим,
Шта ти са смелим гласом говоре,
Па ћеш о стења тврдом камену
Бријане главе теме ћелаво
У заносноме страху лупати...
Ал' један израз, једну мисао
Чућеш у борбе страшној ломљави:
„Отаџбина је ово Србина!...“

В. Ј. Илић, Млађи

ВОЈНИКОВ ОПРОШТАЈ

Збогом, оче! Збогом мила мати
Ја вам више не могу остати,
Кад Краљ зове у осветни бој!
Не чекајте, нит' ме више зов'те!
Бог вас чув'о! Збогом! Благослове!
И прежалте млади живот мој!
Ура, другови! У бојни ред!
Под крвав барјак! Напред! Напред!

рикнуо и за тренутка са турске карауле на Шумвину, долетео је облак прашина у небо. Не дижући се од тога Стојановић је пао и даље, и ако су арнаутска шанад фијукала свуд око њега.

После четврти часа започели су борбу и пешаци, који су одмах прешли границу. До овог тренутка наши су зашли дубоко на турско земљиште. Ми немамо у њима никаквих субитака, а Турцима — нека Бог да сваки дан овако!

† МИЛАН М. ПОПОВИЋ

Био је млад. Студент права у Паризу и резервни поручник. Био је велики Србин.

На глас о мобилизацији у Србији похитао је у отаџбину.

Предводио је револуционарну чету на Преполцу.

Погинуо је.

Један очевидац о погибији причао је овако:

»Једно одељење добровољаца, које је предводио Милан Поповић, и у коме је био и адвокат Барбуловић, резервни поручник, отворило је било ватру на једну гомилу од преко сто Арнаута, који су кришом хтели прећи нашу границу. Пошто су сузбили Арнауте, наше добровољачко одељење пође за њима у потеру и сатера их, испод Преполца, у један теснац и оспе на њих ватру. Неколико минута касније Арнауты махањем марама даду знак да хоће да се предаду. Поповић и Барбуловић нареде да се обустави ватра и кад су Арнауты метнули своје пушке у купе и склонили се у страну, Поповић нареди те и наши то учине.

У том тренутку Поповић да ли из лаковерности или из поверења према Арнаутима, нареди те његова чета пође у гомили Арнаутима. Кад су се Арнаутима приближили на неколико корака, ови подлаци потегну сви своје револвере и оспу палбу у груди наших добровољаца; а неки ударе и ножевима. Убрзо су и Милан Поповић и Барбуловић били лешеви, а са њима и више добровољаца. Још на прву пуцњаву полетела је к њима једна чета наше војске са најближе позиције, али док су војници стигли, већ је њих више платило животом своје поверење према Арнаутима.

Један његов пријатељ пише у београдској „Правди“ о њему ово:

Била је то ретка глава, гвоздена воља, челични карактер, јуначко и

топло срце, које је само за Отаџбину куцало. Он је био сав од врлине. Био јој је може се рећи, рођени брат и другоао је са њом. На свету није било ничег лепог, доброг, ни племенитог, чиме се није одушевљавао. Велики људи и њихови подвизи били су му непрестано у памети.

Искасапљено његово тело донели су у Београд и сахранили.

Био је сјајан погреб.

Певачи су певали, пратећи јуначко тело иза свакога „Свјати боже“ по једну ратну песму.

Благо теби, Милане! Тебе су пратили гробу песмом „Падајте, браћо!“

Привиђење

Августа месеца ове године ушли су Арнауты у Скопље да оружани траже од турских власти законе, школу и културу.

Поноћ је. Две патроле арнаутске које обилазе град у место војске и полиције, састале се на једном крају Душановог моста и живо разговарају. После кратког разговора, свака се упуту на своју страну и брзим корацима одоше својим старешинама да им јаве да мртви говоре.

Између Серове и Душановог града, у близини покривене чаршије на развалинама некад велељепног српског двора, подигнут је хан. У хану, поред других путника, било је смештено и доста Арнаута — устаника који су по верском обичају у рамазанске вечери подуже седели, мезетисали и разговарали.

Разговор се водио о успесима Арнаута, кад један младић који је седео на прагу, и од врућине, која над Скопљем владе, ладио се убрусом, посматрајући планину и можда мислио о своме селу у Метохији, окрену се старијима, који су разговарали, руком показа на двориште и махично извуче револвер, упре на сре-

дину дворишта али не опали, јер му у т. лутку руку задржаше.

Призор који се указао био је језовит и величанствен.

Двориште у коме је некада била дворана са царским престолом, поче се осветљавати; околни зидови, сада са многим вратима почеше се губити, а на место њих појавише се галерије препуне народа у живописној народној ношњи. Испод галерија властела и свештенство. На источној страни, у средини између два стуба подиже се царски трон; око трона сакупљени витезови са исуканим мачевима и очима упртим на царски престо.

Наједанпут погледи свију управише се на западна врата, кроз која се појави стасит човек у пурпурном и златом оперваженом оделу, са дугачком плавом косом и средњом риђом бравом.

Свечана тишина владаше док је кроз дворану пролазио и, кад се свечаним кораком попе на трон, и седе на царску столицу, народ се ускомеша и као из једног грла викну: »Живео цар на сви српски земљи!« — Цар се поклати и узвишеним гласом рече:

»Народе! много је времена прошло како је пала српска застава. Ви сте дошли да га оживите нек ви је сретно царство!« — Идите и јавите, нек ви Бог буде на помоћи!».

Наједан пут свега нестале и младић уплашен овим привиђењем исприча шта је видео, паде у несвестицу из које се повратио сутра дан.

Читали су му молитве. Позвали су чак и хришћанског свештеника, али младић к себи не долажаше.

После три дана кад је воз за Митровицу полазио видео сам гомилу Арнаута како испраћају кући свога болесника и чуо како препричавају ово привиђење.

„Стража“

Петар Ж. Илић

Стари опробани ратници из трећег позива у Србији

Мобилизација у Србији: Логор на Тркалишту крај Београда

Паника у Турској

Турска преживљује последњи чин своје велике трагедије. Турска се распада. Велик је то и историјски догађај. И појединости су те трагедије занимљиве и поучне.

Навађамо врло добру карактеристику друштвенога стања у Турској. Из Цариграда преко Трапезунта и Ватума добило је »Рускоје Слово« у Москви овај извештај о општој ситуацији у Турској:

Турска је обузета паничним страхом. Гласови о општој мобилизацији балканских држава брзо су се разнели и изазвали су ужасни утисак особито у трговачким и војничким круговима.

Цамије су препуне Турцима, који побожно слушају причања неписмених мула о старом предању турском, да ће Турска пропасти, кад »седи краљ баришик опацак« т. ј. кад се против ње удруже седам краљева. Овај савез од седам краљева сматрају Турци за свршену ствар, убрајајући у ове »краљеве«: бугарског, српског, црногорског, грчког, руског, енглеског и француског. Овоме предању Турци слепо верују и отуда њихов неописани страх.

Мноштво свакојаких глупих и сулудих гласова степенује панику. О њеном огромном ширењу може се судити по томе, што је министарство унутрашњих послова поставило нарочите чиновнике, којима је стављено у задатак да стишају народ и да му објасне, како Европа неће допустити рат и раскомадање Турске.

Али што год се на тај начин постигне, руше опет хиљаде бегунаца из Македоније и Дринопольске, који причају, да је код њих обузео све мухамеданско становништво страх и ужас. Европски мухамеданци не верују, да се Турска може одржати, те с тога бегују преко Цариграда у Азију, не би ли умакли савршеној освети хришћана, жељних да се на-

плате за стовековне зулуме и окрутности турске.

Редифи (резервисти) у место да хитају под заставе, крију се или бегују у горе. У Малој Азији мобилизација напредује врло споро. Редифи се терају у касарне бајонетима и корбачима.

О Бугарима прича под утиском страха болесна машта турске светине чудновате ствари. Кажу, да су Бугари на своју границу извели милион војника и тај големи број објашњавају тиме, што се против Турака кренули не само живи него и мртви Бугари. Мање празноверни објашњавају бугарски милион тим, што су већ Бугарима приспели у помоћ »Москови« (Руси).

Силом сакупљени редифи страховито су разуздани. И у Цариграду упадају у гостионице, где једу и пију, остављајући гостионичара да наплату тражи код Алаха или код Султана. Власти су немоћне, да им стану на пут.

Приштина на Косову Пољу

Немањинска столица Приштина, данас је у границама Слободне Србије.

Жалост је видети садашњу Приштину, негдашњу престоницу Српског Краља Милутина Немањина. Све је то оронуло, пропало, осиромашило, прави тип турске Паланке. Ништа од старих споменика, цркава, Милутинових дворова нема сад. Зна се само место, на коме је још не тако давно стојала кула (до скоро »сахат-кула«), једини остатак Милутинова двора. Сад и куће и улице, и чаршија, све уопште казује, да се човек налази у земљи, у којој су вековима дивљи Арнаути господарили. Пре уласка српске војске у Приштину било је 3690 кућа, са 25.000 становника од којих само $\frac{1}{5}$ Срба, а $\frac{4}{5}$ муслиманских Арнаута, српских крвопија и око 1000 душа Цигана (православних и муслиманских). Број српских домова нагло је опадао не само у косовским се-

лима, већ и у Приштини, од несношљивог зулума арнаутског.

У Приштини има српска основна и грађанска школа, у једна црква, до које је зграда, у којој митрополит призренски одседа кад долази у Приштину. У Приштини је од 1888. год. и српски консулат. Први консул Србије на Косову, Лука Маринковић погинуо је у Приштини.

На пола сата од Приштине налази се Косово Поље, тужно српско разбојиште, са гробом (текијом) цар Муратовим и са гробовима косовских барјактара. Околина Приштине, пуна је старих споменика наравно већином у рушевинама. Нису далеко црква Грачаница, манастир Девич, рушевине цркве Самодрже, рушевине брвеничке цркве (задужбине Лазара и Стефана Мусића, сестрића кнез Лазаревих) у Горњем Лабу, бања Милоша Обилића („Сала-Баја“ или „Киш бања“) код лужанског моста на Лабу, докле су допрле предстраже осветничке српске војске 1877. год. на Косову. У недалекој планини Чичавици има у рушевинама 77 српских манастира, а пуно је старих српских задужбина и на Косову — пољу, у Голаку и качаначким планинама. Све су то сад гробови, гробље некадашње српске царевине, али ипак гробље, из којег је ево — васкрснула Српска Слобода.

[За управника Приштине је постављен Живојин Рафајловић, бивши официр и посланик у српској Скупштини.

Рафајловић је један од најистакнутијих револуционара у Србији. Родом је из Врање и наше крајеве у бившој Турској врло добро познаје.]

НАШЕ СЛИКЕ

Косовски се дух јавља Србима на Косову! Срби раде пољске послове. Око њих је жито и косовски цвет. Црвени божур. Цвета само на Косову. Косовски се дух јавља Ср-

Српски војници пуцају из митраљеза (машинских пушака) на Турке.

бима... И пружа им знамење ослобођења. Мач!

*

Стара је Србија стењала преко пет векова под Турцима. Косово је поље било у црно завијено. Мрак и ропство на све стране. Вапај робља. Вапај за слободом.

И дођоше дани велики.

Краљ Петар I из дома Карађорђева ослободи Стару Србију. Он је Осветио Косово.

*

Ко ослободи западне делове Старе Србије? Ко освоји Скадар на Бојани? Ко посла витезове у Санџак? Ко је велики песник? Ко је најгенијалнији дипломата у Словенству? Ко је стожер великога рада на ослобођењу заробљеног Српства?

Краљ Никола I Петровић Његош.

*

Паде тврђава Тузи. Освојише је соколови Господара.

Командант, представник гордих Османлија, предаје се дипломати, песнику и ратнику краљу Николи I.

То је почетак коначнога пада европске Турске.

*

Слика са Тркалишта код Београда представља мобилизацију у Србији. Чули сте већ за ту славну мобилизацију. Србија је изведе јапанском тачношћу и брзином. То је произвело прво изненађење у Европи.

*

Српска је војска наоружана машинским пушкама. Оне просто косе непријатеља. Војници их воле, и на непријатеља пале весело, као да су у сватовима.

српско-турскоме рату, борио се као доброволац, сада је на Косово отишао у служби „Заставе“, која се седи тиме, што је са Косова извештава зет Светозара Милетића.

[Из „Браника“] Дивно ли се држи „Браник“ у овим значајним данима! Седи борац, др. Михајло Полит-Десанчић држи високо српску заставу, а његова десна рука у „Бранику“ србаста Јанко Перић врши сјајно своју дужност. Извештаји су „Браникови“ тачни и родољубиви, а његове оригиналне вести из Црне Горе очекују се са великим нестрпљењем.

[У служби Српског Црвеног Крста] Чим је Србија објавила рат Турској, познати новосадски лекар др. Миладин Свињарев, не жалећи материјалних губитака, ставио је своје услуге друштву Српског Црвеног Крста у Београду. Кад стигоше први рањеници у Београд, др. Миладин већ је био на светој дужности у београдској војној болници, где је данас својом хируршком вештином од велике користи рањеним српским јунацима. Као што чујемо, диве се издржљивости српских јунака, а срце га вуче у Скопље, да вида ране јунацима, и да олакша тиме силни терет родољубља на својем српском срцу.

[Остварено пророчанство] Спиридон Голчевић, познати чувени европски путописац у своме делу „Стара Србија и Македонија“ пре двадесет и четири године говорећи о Скопљу пише:

„Али доћи ће време — и ја осећам, да више није далеко — да ће Скопље понова поздравити српског краља, као

господара, и да ће се са оне тврђаве лепшати српска тробојка!

[Сузе учитељичине] После званичнога дела последње народне забаве седло је друштво Србаља из разних крајева. Била је у друштву и учитељица из Скопља. Наздравише и њој и пожелеше слободно Скопље. Српска девојка бризну у плач. „Слободу Скопља никада доживити нећу!“ Зар никад? зар никад? Устаде Томић Јаша и рече: „Утри сузе, Српкињо селе, јер ћеш доживити слободу Скопља. Скопље ће бити слободно можда већ кроз годину дана“.

[Џамије у Приштини] Од неких 15 џамија у Приштини, највећа је т. зв. „царска џамија“, која је зидана после Косова, по неким ударио јој је темељ још цар Мурат, а зидео је сам Бајазит. У Приштини су без мало све џамије од тесана камена озидане. Наш народ у околини прича да су ове џамије сазидане од задужбине жена, којих су мужеви на Косову пали. Ово је вероватно, јер удругим варошима нису тако богато зидане џамије као у Приштини.

Поред цареве џамије има једна надгробна мраморна плоча, за коју Приштовци веле, да је гроб неког Св. Стефана, а да је тај гроб био у олтару неке цркве, на чијем је темељу сазидана та џамија. И ако је тај гроб на самој улици, преко њега неће да прелазе ни Срби, ни Турци, сматрајући то за грех, а из бојазни, да им се не догоди каква несрећа.

[Јапанци на Балкану] Србијанци су наша браћа рођена, али многи међу нама нису их познавали и с тога их нису довољно ценили. Најновији догађаји су

Ето, како је Муја уводио реформе у Турекој

ЗАПИСИ

[На Косово] Јаша Томић, уредник Милетићеве „Заставе“ и вођа радикалне странке пошао је и стигао са српском војском на Косово. Кад је био млађи, у

Карта Балканског Полуострва

показали, ко су и какви су Срби у Србији. То су Јапанци на Балкану, о којима ће се читаве књиге писати. Радосна је појава, што се и код нас почело развијати правилно гледиште на њих. Ево, како у „Бранику“ пише о њима песник Вељко Петровић:

„Ко је још из прека сумњао у величину српске расе, у њену историјску мисију и у озбиљност данашње њезине дивовске борбе, тај нека пређе у Београд. Ту ће се испрво запањити од хладнокрвности наше браће, а онда ће стећи непоколебиву веру у Српство и успех. Сиан је данас наш Србијанац. Солидан, дискретан, одлучан на све жртве без искре сентименталности и театарности. Нарочито Шумадинци. Тај сваки, као да је васпитан у Нелзеновој англосаској дисциплини, просто врши своју дужност, и зна да се од њега само то очекује. По причању рањеника, који су стигли амо, стиче се уверење, да је сва снага Србије у њеној ванредној савесној и пожртвованој интелигенцији и у сељаку, који је одржао косовску и немањинску традицију свеже као аманет свог рођеног оца. Међу рањеницима и погинулима претежан је број њихов. Дивни младићи око 20 година, академски образовани, деца најимућнијих и најугледнијих грађана, показаше се као стари отврдли војаци и своје ране мирно, подлеку операцијама без писка и желе без разлике напред у фронт.

[Не уби!] Многи се наши чуде, што Србијанци не убијају оне Арнауते, што из подрума у освојеним местима мучки

на српске војнике пуцају, кад их заробе. Све те крвопије треба потући, кажу наши но они заборављају, да је Србија ушла у Турску у име културе и цивилизације. С тога се убијства избегавају, где год могу.

[Цркве без звона] У бившој европској Турској смеле су само оне цркве имати звона, које су тражиле и добиле нарочиту дозволу (ферман) из Цариграда. А ова дозвола се нерадо давала црквама у областима српским, где има насељених и давних фанатичних Арнаута. У областима Старе Србије имају звона и дозволу за звоњење само две српске цркве; у Пећи (Патријаршија) и Високи Дечани. И за подизање цркве био је потребан нарочити ферман. Тако се за изгорелу гњиланску цркву морала тражити нова дозвола за оправку, и тек после дугог, неколико годишњег чекања, дозвола је добивена и црква је поправљена. Карактеристично је да су Турци католичким црквама одмах давали дозволе за оправку и за звона, док велике српске цркве у Грачаници, Приштини, Липљару, Гуштерници и другим местима немају звона. Тамо нема ни звоника, ни кубета, а место звона чује се потмули звук клепала, која су лепо оглашавала патње нашег народа. Сад ће цркве добити звонике и звона и без Мујинога фермана.

[Рат и привреда] Од ширења Србије имаће велике користи трговина и пољопривреда Аустро-Угарске. О томе је написао у „Трговачким Новинама“ (42) чланак др. Каменко Суботић, уредник

тих новина. У чланку каже, како је Турска земља анархије и како је непродуктивна, па завршује: „Инако је са балканским државицама. У тим државицама живи сасвим нова, свежа раса. Та је млада раса пуна живота, окретности и има неодољив нагон за радом и зарадом. Србијанци и Бугари су трговци, они имаду добре робе за продају, и добри су купци, а колико користи од њих има и може имати Аустро-Угарска, најбоље би могли причати они силни вагони и шлепови, који у нормално време довлаче робу из Аустро-Угарске. Нема никакве сумње, да би вагони и шлепови још више загушавали балканске железничке и паробродске станице, кад би балканске државе постале јаче и шире. Тада би се у њима још јаче заохорила песма рада, а суседи би са њима водили још јачу и још бољу трговину, и тек би онда видели, шта управо значи слом непродуктивне Турске. И, што је најглавније, све те трговачке користи суседе не би стале ни потуре ни капи крви.“

[Промена имена] Зеки-паша после пораза код Куманова послао је у Цариград молбу, у којој моли: да може своје досадашње име Зеки-паша променути у Зека-паша.

[Последње вести] Према последњим вестима српска је војска очистила од Турака целу Стару Србију, и сада гони Турке према Солуну. Српска ће се војска састати са грчком и заједнички ће ући у Солун.

Српска и црногорска војска ће, по освојењу Призрена, поћи ка мору.